

УДК 821.161.2-3Александров

Олександр Александров

МОЯ ДОРОЖНЯ КАРТА

Вірю, що в світі є правда, а в людей має бути совість, як би життя не карало за цю віру

Я не хотів, щоб черговий випуск «Діалогу» присвячувався мені. Час і так плине надзвичайно швидко, тож не варто ставити на своєму життєвому шляху якісь віхи. Без будь-яких наших зусиль усе буде на своїх місцях, усім воздасться по заслугах.

Знаю, що все життя добросовісно вчуся сам і, в силу своїх можливостей, навчаю інших. А останні п'ятнадцять років усе роблю для того, щоб у молодих людей були нормальні умови для здобуття освіти, яка їм подобається, — медійної.

Моя проблема в тому, що я живу роботою: вранці, увечері, прокидаючись вночі, у кабінеті, на кухні, у потязі... Вона мене ніколи не відпускає. За цих умов складно залишатися рефлексуючою особою, але потрібно. Інколи цьому сприяє сама робота.

Коли я, як редактор, переглянув присвячені мені матеріали «Діалогу», то побачив, що певні факти мого життя не зовсім зрозумілі навіть тим, хто про них писав. Часто-густо мотиви тих чи інших вчинків залишилися «за кадром». Тому вирішив написати своєрідну передмову-коментар до текстів колег, яким я дуже вдячний за високу оцінку моїх професійних і людських якостей. На моє здивування роздуми вербалізувалися у формі сюжетного тексту, пов'язаного топосом шляху.

* * *

Доля, везіння-невезіння, обставини, ситуації — зовнішні чинники життєвого шляху... Сьогодні маю замислитися, чому сталося так, а не інакше. Повинен зрозуміти, чим умотивований той чи інший мій крок.

Тим більше, що в межах локального життєвого простору — школа, армія, університет — рухався від пункту до пункту, як правило, не по прямій, а по траєкторії якогось слалому. А тут прапорці не виставлені задовго до старту, бачиш їх лише після проходження чергового повороту. Хочу за зовнішнім, ледь не хаотичним рухом власного Я у створеному моєю ж уявою хронотопі знайти певну логіку. Для цього налаштовуюся на есеїстичний діалог власної крихітної свідомості з безмежним підсвідомим. Можливо, поглянувши на себе через призму цього айсбергу, побачу те, чого не бачать інші. Лише синтез фрагментів простору спогадів з нарративом біографії можуть дати відповідь на питання, яке ставив Сфінкс людині, коли вона стояла перед ним: «Що ти є, прах земний чи подих божий?». Думаю, однозначної відповіді немає: саме їх гармонія становить формулу кожного індивідуального буття.

Коріння

Мій шлях — від землі. Навіть дорослим якимось соромився та уникав про це говорити. Поки не зрозумів, що від землі мої сили. Як і слабкості. Вона, матінка, як і родина, вочевидь, мене благословила.

У дідів моїх було по 30-40 гектарів чорноземів, що їх великі сім'ї одержали після революції у селі Воронівка, кілометрів за п'ятнадцять від Вознесенська, тоді ще Новоросійської губернії. Чорноземи там, мов смола, пам'ятаю, коли в дитинстві після дощів простував до школи, ногу в чоботі важко було відірвати від ґрунту.

Дід по мамі, Драгомиров Андрій Михайлович, походив із бузьких козаків, яких за часів Катерини виселили на Кубань. Вони повернулися на батьківські землі десь у середині дев'ятнадцятого століття та поселилися на берегах річки Мертвовод, що впадає у центрі Вознесенська в Південний Буг. Вода у тій річці мертва, тому що на її берегах починаються радіоактивні граніти, які тягнуться аж до уранових руд Александрії. Село розкинулося по берегах річки на кілька кілометрів. У дитинстві слова «йти на скали» означало «піти купатися на річку або ж ловити вудочкою дрібну рибу», яку їли тільки кішки. Річка, як і земля, активує в моїй душі якийсь глибокий, архаїчний слід. Для мене відпочинок — просто сидіти та дивитися на воду.

У Михайла Драгомирова було п'ять синів, які пройшли через війни початку століття, а потім, хто дожив, ще й через Вітчизняну. Жив

у них прадідівський козачий дух. Карпо Михайлович, наприклад, командував взводом розвідки у бригаді Котовського, яка наступала на Одесу з півночі. У родині переказували бувальщину про те, що саме його взвод на станції Колосівка так вночі налякав білих, що їх ешелони без зупинки полетіли в Одесу. Командира взводу хотіли представити до ордена, але він відмовився: невідомо, начебто, дадуть чи не дадуть. Попросив високе начальство, щоб подарувало шкіряну куртку.

Дід мій Андрій пройшов дві світові війни. Не знаю, наскільки це правда, але мені запам'яталося, що начебто дід Андрій був депутатом Першого з'їзду селянських та солдатських депутатів Новоросійської губернії. Під час другої світової був поранений, контужений та засипаний землею так, що на поверхні залишалася лише рука, за якою німецький лікар зрозумів, що людина ще жива. Діда відкопали й вилікували. Про це Андрій Михайлович розповів мені особисто, при цьому сказав: німці, як і всі люди, теж різні були.

Та частина села, де жила після революції сім'я Драгомирових, називалась Ахтове. Тут Андрій Михайлович, який закінчив дворічну церковноприходську школу та мав світлий розум, був першим головою сільської ради. (У сім'ї завжди вважали освіту за благо). Першим його й розкуркулили: мав дві корови, дві конячки та сорок гектарів землі, яку родина самотійно, без батраків, обробляла. Пшеницю підводами (150 км) возили в одеський порт. До Сибіру не потрапили, тому що дід вивіз сім'ю на північ Одещини, у село Троїцьке, де й жили до самої війни. Дітей було п'ятеро, моя мама Клавдія, її брати Павло й Микола, сестри Марія та Галина. Народила їх дружина Андрія Михайловича — Марфа Степанівна Вовк з роду українських «степняків», мовчазна невисока жінка, з чорними очима та смуглявим обличчям.

Діда Андрія пам'ятаю добре: вище середнього зросту, римський профіль, руде волосся, голубі уважні очі. З двоюрідним братом Віктором дітьми ми влітку часто жили в діда й бабусі. Це були уроки сурового виховання, дід вчив нас працювати, бути акуратними, терпіти не міг брехні. У хаті, над кухонним столом, висіла «радіоточка», яка вмикалася щодня о шостій годині ранку, а на підвіконня клали номери газети «Правда». Це були єдині джерела інформації. Але те, що Андрій Михайлович чув та про що читав, коментувалось. Словом, яке найчастіше при цьому вживалося, було «брехня». Дід ніколи не

лаявся, тому, можливо, я й запам'ятав, як він одного разу сказав «Хіба я цю с... Сулова не переживу?». Думаю, пережити він хотів не людину, а несправедну владу. Він бачив інше життя, інших людей та керівників, комуністів. Його світогляд сформувався у далекі двадцять роки й ніколи не змінювався. Він так і не став «советским человеком», а залишився просто людиною, внутрішньо непокірним козаком та селянином.

Коріння батьківського роду Александрових губляться десь на Орловщині чи Брянщині. Коли активно почали заселятися чорноземі Півдня Росії, якийсь граф Воронов вивіз звідтіля своїх кріпаків, серед яких були й Александрови, на береги річки Мертвовод, а нове поселення назвав Воронівкою. У його будинку потім була сільська школа. Дід Олександр Юхимович Александров — високий, худорлявий ззовні, був спокійним та працьовитим. Бабуся Дуня походила з циганського роду, але була домовитою, любила чистоту, смачно готувала. Успадкувала дар — лікувала діток, яких везли до неї з навколишніх районів. Пам'ятаю дотик яйця, яким вона мені «викачувала переляк». Видно, не до кінця викачала, бійок не боявся, за себе міг постояти, але завжди цього уникав.

Дід Андрій та дід Олександр — такі різні, з дитинства уживались у мені. Але мамина й батькова родини практично не спілкувалися. Різдво, Великдень — святкувались завжди в Александрових. Бабусю після всеношної привозили з церкви, яка була в сусідньому селі, і всі сідали за стіл. З дітей крім Василя, мого батька, у них була ще старша донька та два сини. Хлопців у селі називали «греками», весь рік — смугляві обличчя. Дядя Володя був моїм «хрещеним батьком», з ним я зустрічався досить часто. У дідівській хаті, «на корені» тепер живе мій двоюрідний брат Олександр Володимирович Александров — сім'янин, спокійна й добросовісна людина.

Батько мій, Василь Александрович, народився у грудні 1918 року. Мав неповну середню освіту й ніколи про це не шкодував. Коли розпочалася війна, він служив на кордоні біля Мінська. З полону за шматок сала викупила його якась білоруська молодиця: він завжди подобався жінкам. Пішки, а це сотні кілометрів, добрався у рідне село. У квітні 1944 року, чи не в перший день після звільнення району від окупантів, був мобілізований. Війну закінчив у Софії, звідкіль полк вивели на розформування в Одесу. Згадував, що йшли пішки, зупи-

няючись, тільки щоб поїсти. Спали на ходу, притулившись один до одного; за добу проходили по 100-110 км. Здатність та готовність долати простір — у мене від батька. Він любив рибалити, інколи вранці приносив стільки риби, що розносили родичам та сусідам. Мама згадувала, що в голодні післявоєнні роки ми вижили завдяки тому, що батько був мисливцем, міг просидіти в окопі, «у засідці», усю ніч. А вранці принести додому хлібину, яку виміняв на зайця. Батько завжди був мобільний, майже до сорока років грав на сільському стадіоні у футбол. Добре співав та танцював, грав на гармошці. Щодо цього я не в нього, хоча батько постійно хотів закріпити мене за якимось музичним інструментом: мандоліною, гармошкою, духовою трубою.

Батьки познайомилися ще під час окупації. Листи з фронту на жаль не збереглися. Але є фотографії, на яких батько у військовій формі, з теплими словами на звороті. Десять у середині 1946 року молоді одружились, а влітку 1947 року народився я. Батько все життя обіймав невисокі керівні посади, але головною його роботою був дім. Він, як і мама, працював перш за все для своїх дітей. Підлітком випадково почув і запам'ятав його слова, сказані знайомому (йшлося про мене): «Головне, щоб він був людиною». Як я тепер розумію, щоб мав совість.

Мама, Клавдія Андріївна Драгомирова, народилася в червні 1920 року. До війни вступила до педагогічного технікуму, який закінчила заочно вже за моєї дитячої пам'яті. У квітні 1944 року почала працювати в школі, і так до самої пенсії. Коли ми, діти, лягали спати, вона перевіряла учнівські зошити, яких приносила щодня по два-три комплекти, та писала плани уроків. Мені здається і зараз чую її слова, котрі вона часто повторювала: «Вчіться, діти!». Мама тяжко працювала, але у хаті завжди було чисто й тепло, а ми були нагодовані. Вона не співала та не грала на музичних інструментах, але, якщо випадала вільна година, читала художню літературу. Коли вийшла на пенсію, постійно просила привозити їй книги. Я пішов у маму, у п'ятому-шостому класі почав багато читати, інколи дочитував якусь історію з ліхтариком, бо батьки вимикали світло.

Мама була дуже красивою, на фото молодих років вони з батьком — чудова пара. Думаю, що мама до кінця своїх днів, а померла вона в грудні 2000 року (через одинадцять з половиною років після батька) любила свого Василя. Тому дітям тут завжди було добре, нам

навіть у дорослому віці хотілося додому. Тепер я розумію, що в нашій сім'ї дітям — мені, сестрам Зінаїді та Лідії — були «привиті» певні життєві орієнтири. І щоб бути в злагоді з собою, ми повинні були в подальшому їх враховувати. Це були дороговкази: вчитися, працювати, бути людиною, тобто мати совість — і вони мають передаватися дітям від батьків та вчителів.

* * *

Тут час перейшов у вічність. Залишився лише простір. Неба більше ніж землі, але її вистачає на всіх. Кладовище височіє над селом, звідси видно далеко. Перед мостом річка виривається з тісних обіймів гранітів та, радіючи, робить півколо радіусом з кілометр. На правому березі балка, якою вона тече, перейшла в невелику долину. А лівий берег, де кладовище, стоїть у цьому місці камінною стіною. Творець, вочевидь, взяв маси землі від лівого, змішав з гранітами та дав людям камінь, з якого тут будують хати. Камінь міцний, але пористий і піддається обробці. Бачу як батько, дід Андрій і ще хтось, кого не впізнаю, зводять стіни нашої невеличкої хати дверима на південь, туди, де тепер Одеса.

Знизу, де локалізоване життя, до кладовища ведуть дві дороги, але в'їзд до нього один. Щоб побачити з цього місця річку, міст і те, що залишилося від батьківської хати, потрібно стати обличчям на південь. Драгомирови й Александрови лежать поруч, але в різних рядах. Над могилами батьків стоять невеликі гранітні пам'ятники. Навіть прохолодної весни камінь теплий, він віддає мені не лише сонячне, а й батьківське тепло.

Камо грядеши?

Це питання, адресоване апостолом Павлом Ісусу Христу, варто поставити перед кожною людиною, яка не сидить дома, а стоїть на роздоріжжі та має вирішити, куди ж простувати далі. В одних випадках попереду дорога одна і вибору немає. В інших — їх дві чи більше, тому змушені приймати рішення. Але люди різні, і бачення ними світу та свого життєвого шляху теж різне. Стоячи на одному й тому ж місці, хтось бачить один, прямий та широкий шлях, а інший — два. Я,

вочевидь, належу до тих, кому потрібна ситуація вибору, можливість іншості. Не знаю, звідкіль це у мене, від діда Андрія чи від степових просторів, але один шлях та його кінцева точка чомусь завжди здавалися мені тупиковими. Більше того, якщо доля чи люди силоміць підштовхували мене кудись, то я рефлекторно рвався в іншому напрямку. Сидить у мені кляте українське «Не хочу!». Замкнений простір, тісна кімната, казарма, чиновник, душа якого вміщується в його кабінеті, людський егоцентризм та небажання рахуватися з тим, що потрібно дотримуватися балансу інтересів як форми людського співіснування — все це завжди викликало у мене відчуття дискомфорту та бажання щось змінити.

З перших днів життя я був біля школи. Щоб мати якесь житло, батько перші роки після повернення з фронту працював у школі завгоспом. Поруч з нею знаходилося два маленьких службових будиночки, в одному з них, а потім і в іншому наша сім'я й мешкала. Те, що житло було недалеко від роботи, дозволяло батькам працювати та одночасно наглядати за дітьми. Інколи мама приводила мене в «учительську», садила на стілець, а сама йшла на урок.

Щоб отримати кредит на будівництво власної хати, батько перейшов на роботу в радгосп, який був на іншому березі річки. Влітку 1953 ми переїхали до нової оселі, де й вирости, а батьки жили в ній до кінця своїх днів.

Шлях між хатою та школою, яким я ходив, став набагато довшим. Ми жили на правому березі, а школа залишилася на лівому. Відстань між ними була кілометра півтора. Ходив до школи з мамою, жодних пригод не траплялось. Але одного разу... Згадуючи сьогодні про це, я розумію, що для мене вона була знаковою. Тоді я вперше опинився на роздоріжжі, точніше, я його створив на рівній та прямій дорозі.

Уже в другому класі я почав читати якісь книжечки зі шкільної бібліотеки. Під час зимових канікул ми з сусідом-однокласником пішли до школи за черговою книжкою. Коли поверталися додому, зупинились перед мостом через річку, подивились один на одного, порадилися, а потім пішли не через міст, а навпростець, по льодові. Хто чи що підштовхнуло нас на таке рішення, я і сьогодні не можу сказати.

Упевненості в тому, що лід нас витримає, не було. Тому взяли на березі гранітний камінь, який, щоб перевірити міцність криги, кидали перед собою. Я ніс у правій руці книжку, а в лівій — невеличку

торбинку з сушеними грушами, яку бабуся Дуня передала мамі «на узвар». Камінь перед нами кидав мій приятель. Якраз посередині річки, де течія була сильнішою, граніт пробив лід і пішов під воду, а я за ним. Зрозуміла річ, я почав борсатися, намагався вибратися на поверхню, але лід чомусь кришився. Як зараз пам'ятаю, при цьому книжку і груші я міцно тримав у руках. Не знаю, чим би закінчилась ця «переправа», якби берегом не їхав якийсь дядько. Він зняв з конячки віжки, кинув мені та витяг на берег.

Після закінчення четвертого класу я ступив на нову дорогу, яку топчу до тепер. Вона простяглася від хати до роботи. Можливо, десь це й називається експлуатацією дитячої праці, але в ті часи у селян було звичайною річчю привчати дітей змалечку до роботи. Тож і я з одинадцяти років і до закінчення школи спекотним літом завжди працював у радгоспі.

Попервах носив відро з питною водою жінкам, які сапали кукурудзу та соняшник. Трапилось так, що першим моїм полем були ті сорок гектарів землі, які відібрали в діда Андрія. Жодних емоцій ні тоді, ні зараз та земля не викликає. Земля як земля. Рядки кукурудзи довжиною кілометра зо два розпочиналися біля однієї лісопосадки, а закінчувались десь за пагорбком, біля іншої. А відро було важким, і вода в ньому швидко закінчувалась. Знаходилося поле в кількох кілометрах від села, на роботу та з роботи возили вантажівкою. Близько сьомої ранку тітки, уже напрацювавшись години зо дві по господарству, мовчки їхали в поле, а назад, теж близько сьомої, поверталися з піснею додому. Обов'язковою в їх репертуарі була козацька «По пе, попереду Сагайдачний». Вона як жодна інша була гармонійною тій дорозі, рухові долиною та нашому настрою. У років чотирнадцять я почав працювати вантажником: на току, біля комбайна, на будівництві. І сьогодні я вдячний батькам за те, що з дитинства привчили не цуратися тяжкої роботи.

Після закінчення восьмого класу дорога від дому до школи стала ще довшою. У селі закрили середню школу, вона була малокомплектною. У дев'ятому класі я вчився в школі № 1 м. Вознесенська. Жив у сім'ї рідного брата мами, Павла Андрійовича Драгомирова. Трудяга був яких мало, а увесь вільний час читав. На вихідні я завжди їхав додому, але часто доводилося туди й назад, а по прямій це кілометрів дванадцять, йти пішки.

У десятому та одинадцятому класі навчався у школі зернорадгоспу «Вознесенський», де був непоганий гуртожиток для дітей із навколишніх сіл. Це була нова, добре обладнана двоповерхова школа. Перед нею був величезний, створений руками учнів сад, а збоку розпочинався ліс. Вчили нас прекрасні вчителі, ерудовані ідеалісти, закохані у свої предмети. Це було покоління гуманістично налаштованих «прапорноносців». На багатьох із нас вони мали надзвичайно сильний вплив. Історію читав директор школи Жулай Петро Петрович, а фізику — колишній військовий авіамеханік Сергій Андрійович Павленко. Літературу теж викладали добре, але книжки, які я читав, та те, що чув про них у класі, якось не стикувалися. Вчився я легко, але круглим відмінником не був. Думаю тому, що не звик, як тоді казали, «зубрить». Багатьом із нас здавалось, що цим займаються лише дівчата. Вмінням «вивчити», а не просто «вчити», я оволодів лише в університеті. Навчали нас добросовісно, вимоги були високими. Вчителі дали освітню базу, яка в подальшому дала змогу розвиватися, а головне, вони привили бажання оволодівати знаннями.

На час закінчення школи майбутнє видавалося красивим, але конкретної мети у мене не було. А якщо й була, то без прагматичної складової. Світ бачився якимось романтично розмитим.

Пропрацювавши майже сорок років в університеті, добре знаю, що молодь у різному віці визначається з тим, яку освіту здобути та де працювати. Ще в школі знав, що хочу навчатись в Одеському університеті, але жодної уяви не мав про майбутню спеціальність. Любив не лише фізику та історію, а й людей, які їх викладали — Сергія Андрійовича та Петра Петровича. В останній момент, коли потрібно було везти документи в Одесу, чомусь вирішив стати фізиком. До екзаменів готувався на пляжі. Слава Богу, пронесло, не вступив. З Одеси поїхав до родичів на будівництво Дністровської (тепер Молдавська) теплової електростанції. Працював слюсарем-монтажником у бригаді, яка збирала парові котли на висоті сорок метрів. Через півроку мене відправили у відрядження на будівництво Брестської станції. На початку літа перевели на Одеську ТЕЦ, де відбувалася реконструкція. У серпні вступав на історичний факультет, на першому іспиті одержав чотири бали, скласти другий не було сенсу. Замість цього пішов до воєнкомату й попросив, щоб призвали. На мене подивилися з певним здивуванням, але, спасибі, не відмовили. Відслужив майже

два з половиною роки в ракетній дивізії стратегічного призначення, підземні пускові устаткування якої знаходились у Калузькій області. Коли демобілізувався, добре знав не тільки, де я буду вчитись, а навіть і на якій спеціальності. Вступив я до університету, правда, лише через чотири роки після закінчення школи. Тепер розумію, наскільки важливим було те, що я не здобув непотрібної мені освіти.

Коли дід Андрій побачив мене у формі, то з незадоволенням сказав: «Ти, з твоєю головою, навіть не єфрейтор!». Справа в тому, що в армії я не був служакою, та й пізніше ним не став. Я потрапив у взвод, який обслуговував парові котли. Вони були досить потужними та працювали весь рік: боеголовки та паливо зберігались при постійній температурі. Я, як машиніст такого котла, чергував у три зміни. У другу та третю зміну, коли не було офіцерів, можна було читати. Полкова бібліотека була прекрасно укомплектована. На завідувачку, а це була дружина командира полку, я, думаю, справив приємне враження. Вона вирішила віддати мене до військового училища та познайомити з донькою, яка через рік закінчувала школу. Певна річ, я рефлекторно метнувся в інший бік. За рік служби я уже «на дух» не переносив казарми, тому, з переляку, був не дуже делікатний. А невдовзі мене перевели з військового містечка на основну базу дивізії, яка знаходилась у лісі. Там теж була бібліотека.

Під час служби я знову став читачем. Дорослим. Бібліотека була укомплектована, в основному, російською класикою. Єдина українська книга — «Кобзар» Шевченка, — який я подарував бібліотеці після повернення з відпустки. Саме в армії я зрозумів, що мені судилося бути філологом, русистом.

Демобілізувався перед Новим роком, у селі не сиділося, вступних іспитів було чекати ще довго. Після свят поїхав до Одеси шукати роботу: селянська натура не дозволяла сидіти без діла. Влаштуватися без прописки було складно, працював вантажником у порту, жив у гуртожитку. Через кілька місяців зрозумів, що працюючи в три зміни «під мішком», я до вступних екзаменів не підготуюсь. Тоді вперше спрацював психічний механізм, який у подальшому завжди мені допомагав: якщо є мета — її потрібно досягти. Вдалося перевестися на морський вокзал на посаду слюсаря. Працював щодня, без вихідних, до восьмої години ранку мав закінчити миття зали вокзалу спеціальною машиною. Але з'явився час для підготовки до вступних іспитів.

1969 року конкурс на російську філологію становив 6-7 абітурієнтів на місце. Витримати конкуренцію з добре підготовленими випускниками одеських шкіл було не просто. Набрал 19 балів із 20, а прохідний був 18. Вчитися було цікаво, склад викладачів, в основному із перших післявоєнних випусків, був надзвичайно сильним. Крім обов'язкових занять, відвідував лекції з історії філософії, які читали на історичному факультеті. Філософською ж була й моя перша наукова конференція. Студентом четвертого курсу брав участь у конференції, присвяченій 250-річчю з дня народження Канта, яка проходила у Калінінграді.

Останній рік навчався на заочному, оскільки почав працювати лаборантом на кафедрі російської літератури. Відразу після закінчення університету, 1 жовтня 1975 р. був зарахований на посаду асистента цієї ж кафедри. Пропрацював тут, враховуючи трирічне закордонне відрядження та аспірантуру-докторантуру, двадцять п'ять років. Це був прекрасний колектив, лекції колег та наукове спілкування з ними приносили справжню інтелектуальну насолоду. Було в кого вчитися не лише літературознавству, а професійній етиці. Науковим керівником моєї кандидатської дисертації був Арнольд Олексійович Слюсар. Тема майбутньої роботи обговорювалася хвилини три. Арнольд Олексійович запропонував досліджувати малі епічні форми в російській літературі 1820-1830-х років, які структурувалися в оповідання. Я відповів, що тема занадто широка. «Ну, тогда реалистический или романтический рассказ», — сказав він. Що вибрав я, здогадатися нескладно. Арнольд Олексійович, а я був у нього першим здобувачем, приділяв мені багато уваги. Працював над темою я багато, але перші статті народжувалися, як кажуть, «у муках». Лише в 1983/1984 н. р. з'явилася можливість вчитися в однорічній аспірантурі. А в червні 1985 р. захистився в Інституті літератури Академії Наук.

Пропрацювавши кілька років заступником декана філологічного факультету, вирішив писати докторську дисертацію. Разом з проф. Слюсарем, який розробив переконливу на той час теорію епічних жанрів, визначили тему — поетика романів Лермонтова. Після двох-трьох років наполегливої роботи зрозумів, що розвинути концепцію мого вчителя далі я не зможу. Відчуття загрози інтелектуальної безвиході було настільки сильним, що я змушений був, шукаючи власний шлях, принципово змінити напрям наукових досліджень.

На той час я років сім викладав давню російську літературу, яка вважалась, власне, окремою галуззю філології. Спочатку вона була якоюсь незрозумілою, але поступово заповонила мене. Трапилось так багато в чому завдяки студентам: щоб пояснити їм щось, маєш сам спочатку зрозуміти. Наукові праці, а дослідження середньовічних текстів, особливо релігійно-церковних, за радянських часів обмежувалось, які я сумлінно вивчав, висвітлювали лише певні локальні проблеми. Специфіку літератури можна було усвідомити через «вчитування» в неї. Я вирішив зайнятися життями святих Київської Русі, а оскільки така тематика була певною мірою монополізована відділом давньоруської літератури, який очолював академік Ліхачов, почав шукати необхідні наукові контакти. У 1990 році вийшло друком кілька перших моїх, невеликих за обсягом, досліджень агіографії. Тоді ж, на конференції у Ярославлі, заступник Ліхачова пояснив мені, що на Україні займатися літературою Київської Русі вони не рекомендують: «Вы сами от нее отказались». Хто та коли відмовився він не уточнив.

Наступний 1991 рік відкрив нові можливості. Моєю темою зацікавився завідувач відділу давньої української літератури Інституту літератури Олекса Васильович Мишанич. Київ став не лише центром моїх інтелектуальних інтенцій, а й місцем, де чекали моєї роботи. За натурою я не кар'єрист, навіть наукові амбіції дещо ослаблені. Працює лише одна мотивація — цікаво чи нецікаво. Не знаю, коли була б закінчена робота над дисертацією, якби не Олекса Васильович. У мене з'явилося відчуття відповідальності особисто перед ним. Тому навесні 1998 року я попросив у керівництва університету час для закінчення дисертації, одержав його, навесні 1999 року видав монографію, а в грудні захистився. Подавав дисертацію до захисту з двох спеціальностей: українська література та російська література, але спецрада залишила лише першу.

У цей же час одержав персональне завдання від ректора: ліцензувати нові спеціальності — видавничу справу та журналістику. Паперової роботи я ніколи не боявся, документи були підготовлені досить швидко. Не було головного — викладацьких кадрів. Але мені завжди щастило на хороших людей, а тут пощастило вдвічі й назавжди. Я познайомився з Володимиром Володимировичем Різуном, який тоді ще не був директором Інституту журналістики. Він входив до скла-

ду фахової ради з ліцензування та акредитації. Як експерт мав попередньо познайомитися з документами, поданими університетом для ліцензування спеціальності видавнича справа та редагування. Як з'ясувалось, на щастя, Володимир Володимирович того ж гатунку, що й я: не можемо жити та працювати без віри.

Експерт уважно переглянув папери, звернув мою увагу на те, що він Різун, а не Резун, як було написано в списку літератури, начебто наявної в нашій бібліотеці, а потім сказав: «Одеський університет — потужний університет, у ньому *створять* навчальну базу підготовки фахівців за цими спеціальностями». Набагато пізніше я довідався, що він повірив не лише в університет, а й у мене.

Ліцензію одержали в червні 1999 року, тоді ж набрали перших студентів, і з 1 вересня того ж року я почав завідувати кафедрою, яка спочатку називалася новітньої літератури та журналістики, а потім — журналістики.

Усе лише починалося, попереду було стільки роботи, що якби знову повернувся на роздоріжжя Медієвістика — Журналістика, я подумав би довше, ніж тоді. Але рішення було б таким же. Сьогодні запитую самого себе: «Чому?».

Вектор дослідження старожитностей скерований у минуле, це інтелектуальне подолання часу. Медіа-студії, як і стрімкий розвиток медіакомунікацій, орієнтовані на майбутнє. Кілька років я як науковець не міг подолати такий розрив у часі й методології між старим і новим предметом дослідження та викладання. Побіжно розробив добрий десяток нових навчальних дисциплін, але викладав їх без інтересу. Ніяк не міг знайти себе на новій освітянській ниві. Практично не займаючись медієвістикою, продовжував систематизувати та узагальнювати зроблене за минулих п'ятнадцять років. Вийшов на теоретичні та методологічні проблеми високого рівня абстракції, які дозволили побачити наукову категорію, яка, на мою думку, є наскрізною для русистики, медієвістики та різних видів масової комунікації. Це тип творчості та модель світу й людини, яка ним продукується. Модель світу й людини, як і принципи та засоби її створення, різні в різних типах спілкування. Але є одна винятково важлива спільна риса: акт комунікації завжди є спробою людини уточнити власне уявлення про світ та ідентифікувати себе щодо нього. На цій методологічній платформі я буду лекційні курси, пишу статті теоретичного характеру

та керую аспірантами. Вона систематизує моє бачення медіакомунікацій. А це відкриває нові перспективи досліджень та зміцнення наукової школи, без якої немає майбутнього.

* * *

Я одержую задоволення від роботи, оскільки в ній якось гармонійно, як на мене, поєднуються інтелектуальний і практичний складники. Звичайно, в інформаційному світі досягти чогось легше, ніж у фізичному. Створення нових кафедр та відкриття окремого факультету несе загрозу порушення цієї гармонії, але повного домінування чогось одного у моїй діяльності не буде. Добре знаю, що переді мною завжди лежатиме дві дороги. А вибираю лише я.

Кінець березня — початок квітня 2013 року